

Екологични, чисти и готови за сближаване? Анализ на сближаването на екологичното качество на живот в ЕС

Въведение

Нарастващата необходимост от мерки за опазване на околната среда доведе до нарастване на броя на общоевропейските цели и политики. Те засягат професионалния и личния живот на европейските граждани. В този доклад се проследяват екологичните показатели на ЕС-27 и се разглеждат най-големите различия между държавите членки. Различията се дължат на това, че държавите членки имат различни екологични профили, което означава, че процесите на привеждане към екологосъобразност не протичат с еднакви темпове в отделните държави членки и по отношение на различните показатели.

Екологичният преход е нещо повече от подобряване на привличащите вниманието показатели, които медиите поставят в своите заглавия, като например емисиите на парникови газове и използването на възобновяема енергия. Ето защо в настоящия доклад се разглеждат по-задълбочено екологичните проблеми, които в най-голяма степен засягат ежедневието на гражданите. В него се разглеждат например жизнеспособността на градовете и жилищните райони, енергийната бедност и недостига на жилища.

Тази дейност се разрасна благодарение на сътрудничеството между Eurofound и Европейската агенция за околната среда. Доколкото ни е известно, това е един от първите доклади, в които се анализира сближаването в областта на околната среда в Европа. Друг доклад, изготвен в резултат на това сътрудничество, *The transition to a climate-neutral economy: Exploring the socioeconomic impacts*, [Преходът към неутрална по отношение на климата икономика: проучване на социално-икономическите въздействия] беше публикуван през юни 2023 г.

Контекст на политиката

ЕС си е поставил амбициозната цел да стане въглеродно неутрален до 2050 г. За да постигне това, той има за цел да намали емисиите на парникови газове, да увеличи използването на възобновяема енергия и да подобри рециклирането. Екологичният преход ще бъде от полза за качеството на живот на европейските граждани, като премахне различни видове замърсяване, например замърсяването на въздуха, шума, замърсяването на водата, отпадъците и почвеното замърсяване. Това би довело и до по-добро

регулиране на енергийните пазари, което би дало възможност за достъп до чиста енергия за всички.

Тези цели могат да бъдат постигнати само с подкрепата на целенасочени политически инициативи. Европейският зелен пакт е сигнал за преход към въглеродно неутрален ЕС с модерна, конкурентоспособна икономика с ефективно използване на ресурсите. В него се определят принципите за успешен преход и се отправя призив към държавите членки да действат бързо, тъй като следващите 10 години ще бъдат от решаващо значение за запазването на настоящото крехко състояние на природните ресурси в Европа.

Основни констатации

- През последните две десетилетия различията между държавите членки са намалели и ефективността се е подобрила при много показатели за околната среда. Това предполага, че целите и политиката в областта на околната среда на равнище ЕС допринасят за по-добри национални резултати. Също така — че сътрудничеството между държавите членки — например чрез износ на чиста електроенергия — улеснява осъществяването на целите на равнище ЕС.
- Скоростта на напредъка към постигане на количествените цели, валидни за целия ЕС, варира между държавите членки. Освен това енергийната криза, проблемите с доставките на храни и икономическите сътресения, причинени от руското нашествие в Украйна, оказаха натиск върху ангажиментите за екологичен преход.
- Географските тенденции стават ясни в резултатите по няколко показателя. Северните и някои западни държави членки (като Швеция) обикновено имат водеща роля по отношение на показателите, свързани с енергийната ефективност и екологосъобразните енергийни системи, а много източноевропейски държави и Малта обикновено изостават. Положителен факт е, че първоначално слабо представящите се държави членки наваксват изоставането си спрямо по-добре представящите се по повечето показатели. Нито една държава членка няма идеални резултати по всички показатели, което показва разнородността на политиките в областта на климата, транспорта и енергетиката.

- Резултатите са се подобрили при всички анализирани водещи показатели (на макроравнище), което показва значението на поставените цели. Наблюдава се намаляване на различията по отношение на емисиите на парникови газове и загубата на години живот поради замърсяване на въздуха с прахови частици (ФПЧ2.5). Намаляването на различията по отношение на възобновяемата енергия и кръговата употреба на материалите е затруднено поради високите резултати на Швеция и Нидерландия. Те са постигнали толкова добри резултати, че изпреварват други държави, което води до увеличаване на различията.
- Подобрените резултати по показателите на равнище жилищно настаняване (мезоравнище) показват, че средата за живот е станала по-приятна, но продължават да съществуват неравенства въз основа на доходите. Постигнатите от държавите членки резултати са се подобрили, различията във възприятията на гражданите за замърсяването и мръсотията в тяхната среда са намалели, а равнищата на рециклиране в общините са се увеличили. В допълнение, шумовото замърсяване е намаляло като цяло, но различията между държавите са се запазили или дори са се увеличили. Това се отнася по-специално за групите от населението, изложени на риск от бедност.
- Показателите на ниво домакинство (на микроравнище), които измерват енергийната бедност и качеството на жилищата, са тясно свързани със социално-икономическите променливи. Вследствие на това икономическият спад през периода 2008—2013 г. оказва значително отрицателно въздействие върху тези показатели, но последващото възстановяване показва, че някои икономики са достатъчно устойчиви. В някои случаи обаче има голямо неравенство между имащите и нямащите.
- Подобренията в равнищата на доходите и образованието са свързани с подобрените екологични показатели. Намаляването на бедността е свързано с намаляването на енергийната бедност и излагането на рискове за околната среда, като например замърсяването на въздуха и шума.
- Целите в областта на околната среда на ниво жилищни сгради и домакинства може да изискват по-строги или навременни мерки на политиката от съществуващите в момента. Интервенциите следва да се съсредоточат върху три области, в които са установени различия: жилищно настаняване, енергийна бедност и обществен транспорт.
- В съответствие със стратегията „Вълна на саниране“ градското планиране трябва да осигури подходящи и достъпни жилища в райони без екологични опасности за населението с ниски доходи, особено в гъсто населените райони. Мерките за финансова подкрепа, като например субсидиите, биха могли да стимулират гражданите да подобрят жилищата си и следва да бъдат по-добре насочени към потребителите в уязвимо положение. Следва да се насърчават и националните мерки за подобряване на социалното жилищно настаняване. Подобни мерки биха намалили заплахата от енергийна бедност.
- По-широко разпространените и достъпни системи за обществен транспорт биха могли да увеличат мобилността и да намалят емисиите. Планът за действие „Към нулево замърсяване на въздуха, водата и почвата“ включва мерки за намаляване на емисиите от транспорта, а стратегията за устойчива и интелигентна мобилност има за цел подобряване на системите за обществен транспорт. Хората, живеещи в селски райони, възрастните хора и хората със здравословни проблеми се нуждаят най-много от свързаност и транспортните политики трябва да бъдат съобразени с тях.
- Местните и националните органи, които прилагат екологични мерки, могат да следват установените практики, предложени от държавите членки или от ЕС. Необходими са решения на високо ниво, както и ежедневни корекции. Например Словения привела политиките си за управление на отпадъците в съответствие с директивите на ЕС и отбеляза бързи подобрения.
- ЕС и неговите държави членки трябва да работят в тясно сътрудничество за подобряване на екологичните показатели на ЕС. Ясната комуникация от страна на ЕС и националните правителства следва да помогне на обществеността да възприеме по-екологосъобразно поведение. Сътрудничеството между държавите членки би могло да насърчи кръговата икономика. Необходимо е да се актуализират разпоредбите относно трансграничното рециклиране на отпадъци, така че транспортираните материали да не бъдат облагани с високи данъци. Например рециклирането на излезли от употреба вятърни турбини е много по-скъпо, ако по време на транспортирането им те се облагат като вятърни турбини, а не като отпадъци. Въпреки това следва да се прилага по-строг контрол върху изхвърлянето на отпадъци между държавите, за да се избегне транспортирането на опасни отпадъци в държави с лоши закони за опазване на околната среда.

Насоки за политиката

- По отношение на много показатели ЕС трябва да запази курса си и да се придържа към поставените екологични цели. През последните години ЕС постигна напредък по отношение на водещите показатели, например намаляване на емисиите на парникови газове и увеличаване на използването на енергия от възобновяеми източници.
- ЕС следва да разнообрази своите енергийни и материални източници и да увеличи своята автономност чрез мерки за насърчаване на използването на енергия от възобновяеми източници и кръговата икономика. Такива мерки биха увеличили енергийната устойчивост и биха смекчили ефектите от бъдещите енергийни и материални кризи, и по-специално биха защитили гражданите с ниски доходи.

Допълнителна информация

Докладът *Екологични, чисти и готови за сближаване? Анализ на сближаването на екологичното качество на живот в ЕС* може да бъде намерен на адрес <https://eurofound.link/ef23022>

Ръководител на изследването: Massimiliano Mascherini
information@eurofound.europa.eu